

Families in de Veenkoloniën aan het woord: over het voortduren en doorbreken van intergenerationale armoede

Generatie-armoede is een taai vraagstuk. Nieuwe generaties uit arme families hebben een grotere kans om zelf ook arm te worden. Onderzoekers van de Rijksuniversiteit Groningen hebben uitgebreid gesproken met 23 langdurig arme families uit de Veenkoloniën. Centraal stonden de vragen wat de familieleden graag zouden willen bereiken en waarom familieleden uit verschillende generaties dat niet hebben kunnen bereiken. Daarnaast kwam ter sprake welke acties de families zelf hebben ondernomen om hun situatie te verbeteren. De uitkomsten zijn in dit artikel samengevat. Ze helpen om generatie-armoede beter te begrijpen en betere keuzes te maken over hulpverlening aan arme families.

Het onderzoek naar intergenerationale armoede wordt gefinancierd door de provincies Groningen en Drenthe. Op basis van dit en andere onderzoeken naar armoede werkt de Alliantie van Kracht aan oplossingsrichtingen binnen intergenerationale armoede. Meer informatie over dit onderzoek en de wetenschappelijke publicaties is te verkrijgen bij de onderzoeker Sanne Visser, s.s.visser@rug.nl.

Voor informatie en advies over de praktische toepassing kun je contact opnemen met adviseur/onderzoeker Marian Feitsma, m.feitsma@cmostamm.nl.

Inzichten voor de hulpverlening

Het onderzoek bevestigt dat verschillende mechanismen, die op elkaar inwerken, een rol spelen bij generatie-armoede. Langdurige veranderingen zullen alleen plaatsvinden, als de hulpverlening aansluit op die mechanismen. Belangrijke adviezen voor de hulpverlening zijn daarom:

- Probeer zo veel mogelijk inzicht te krijgen in de mechanismen die armoede in een familie in stand houden, door met families in gesprek te gaan. Toon daarbij interesse voor de manieren waarop mensen zelf proberen om uit armoede te raken, probeer deze strategieën te begrijpen en sluit hier in de hulpverlening zo veel mogelijk op aan. (Groot)ouders zijn vaak heel gemotiveerd om veranderingen in gang te zetten, maak daar dus gebruik van.
- Inzicht krijgen in de mechanismen en mobiliteit van een familie kost tijd en inspanning. Daarom is het van belang dat de hulpverlening langdurig is en dat er sprake is van één hulpverlener die van alle aspecten van de familie en de hulpverlening op de hoogte is.
- Ouders en grootouders moeten meer betrokken worden door instanties (uitkering, scholen, verschillende typen hulpverlening) om te zorgen voor dat kinderen en jongeren zich gesteund voelen in de keuzes die ze maken en er meer openheid komt over de mogelijkheden die er zijn. De invloed van ouders en grootouders is in de kindertijd en adolescentie namelijk van grote invloed op het gedrag en de normen en waarden van de jongere generaties.
- Zet niet alleen in op verbeteren van de financiële situatie, maar kijk verder met de families.

Hoe bereik je families in armoede – volgens henzelf

- > Laten zien dat je blijft luisteren, ook al staan de werelden soms ver uit elkaar of ook al zijn er onredelijke eisen. Er ligt altijd wat onder. Blijf in gesprek. Bedenk: zou je zelf direct je levensverhaal op tafel willen leggen?
- > Gelijkwaardige toon blijven houden.
- > Verwachtingen langzaam opbouwen.

Waar willen families dat op ingezet wordt?

- > Vergroten van de mogelijkheden (infrastructuur/werk).
- > Minder sancties, meer vertrouwen.
- > Vergroten van kansen.
- > Werken aan andere zaken dan geld en werk; stabiliteit, praten met elkaar.

Familiemechanismen: Waarom lukt het veel families niet om uit armoede te komen?

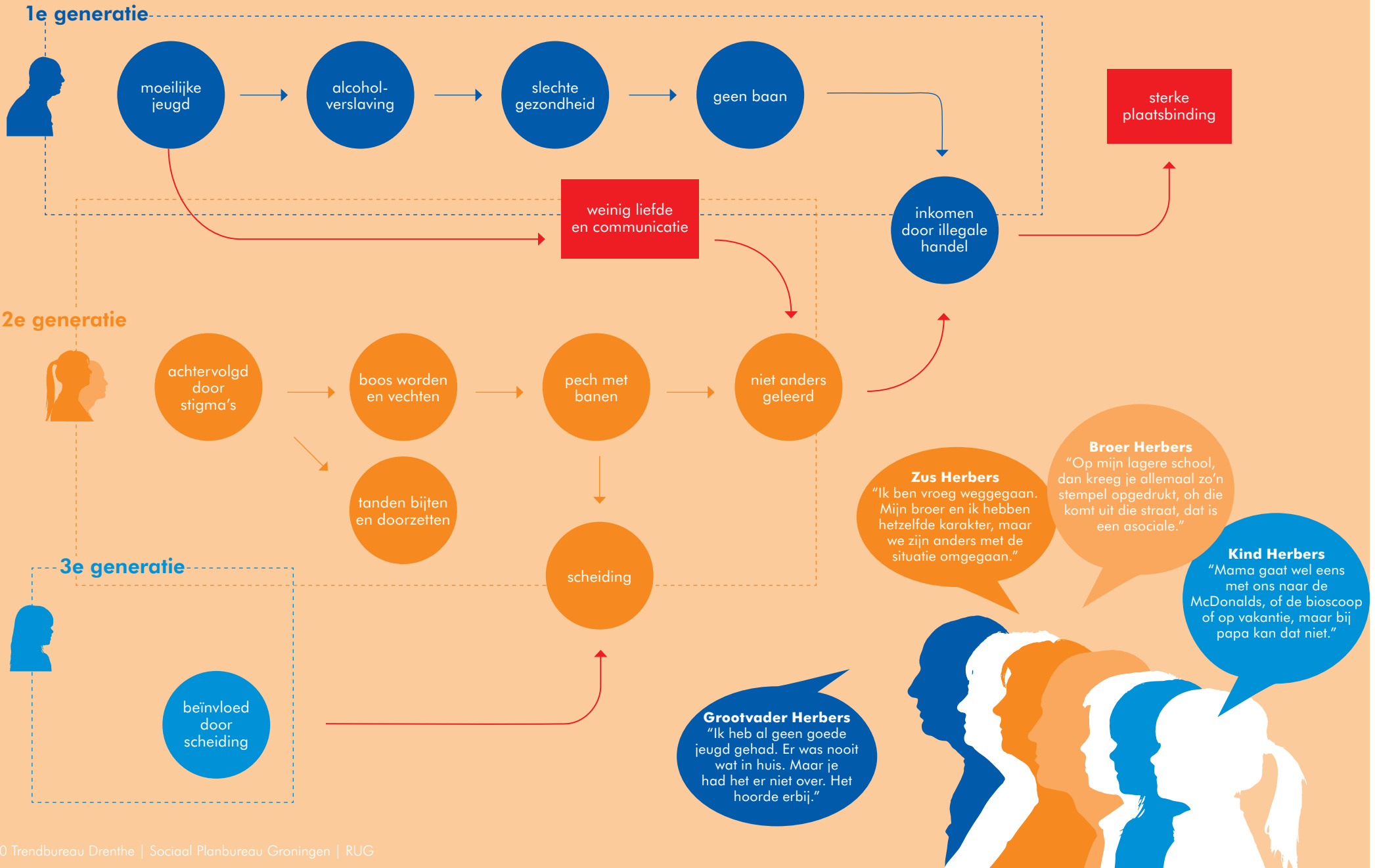
Opgroeien in armoede vergroot het risico om zelf ook in armoede te belanden. Onderstaande figuur geeft de levenslijn van drie generaties van de familie Herbers weer, gebaseerd op wat grootouders, ouderen en kinderen zelf ervaren als oorzaken voor hun armoede. De figuur illustreert dat armoede kan voortduren in verschillende generaties, en dat daar zowel generatie-overstijgende als individuele oorzaken voor zijn.

Het is niet altijd zo dat een *hele* familie getroffen wordt door de armoede. Zo zijn de oorzaken die bij de eerste zoon (2e generatie) van de familie Herbers voor armoede hebben gezorgd, voor de tweede zoon geen blokkades zijn geweest. Families worden overigens nooit door maar één mechanisme beïnvloed, maar hebben vaak te maken met een set aan mechanismen die hen in hun moeilijke situatie houden.

Familie Herbers

familiemechanismen en mobiliteit

- Mechanismen individuele levensloop
- Terugkerende mechanismen in de familie

Mechanismen waardoor mensen in armoede raken

Individuele mechanismen

Mechanismen die te maken hebben met het **gedrag van een individuele persoon**. Vaak zijn dit terugkerende problemen.

Families spreken over gebeurtenissen in hun eigen leven, die ervoor zorgen dat ze in armoede belanden. Door scheiding, ziekte en/of onverwachte zwangerschappen konden ze hun opleiding bijvoorbeeld niet afmaken of verloren ze inkomsten. In sommige families kwamen in meerdere generaties scheidingen of vroege zwangerschappen voor.

"Toen ben ik naar een nog hogere school gegaan, maar die opleiding heb ik niet kunnen afmaken. Omdat het mij te zwaar werd, ook qua situatie. Toen ben ik zwanger geraakt. Dat was op de opleiding. Toen heb ik de zwangerschap gedaan. En mijn moeder kon me toen goed helpen, die was ook vroeg zwanger." **Samantha**

Structurele mechanismen

Mechanismen die **buiten de invloed van de persoon** liggen (bv. politieke invloeden, sociale en culturele invloeden, stigma, beschikbaarheid van banen).

Families ervaren het gebrek aan goed openbaar vervoer of een tekort aan banen als een mechanisme waardoor ze in armoede raakten of bleven. Ook vonden veel families dat er in de Veenkoloniën stigmatiserend naar families in armoede wordt gekeken.

"De laatste bus naar huis rijdt om 19 uur. Daarna heb je pech. Er waren belbussen, maar die vonden ze niet meer nodig. Dus als je nu 's avonds moet werken tot 21 uur, dan heb je een probleem. En dan vervolgens is het ook nog zo, sommige dorpen hebben niet eens een buslijn, dus dan moet je eerst op de fiets naar [...], en dan kun je verder." **Ellen**

Mechanismen waardoor mensen in armoede blijven

Familie mechanismen

Mechanismen die terugkeren **binnen een familie** of die door de familiebanden worden veroorzaakt.

Gebrek aan kennis

Doordat oudere generaties niet hebben geleerd over financiën (sparen, omgaan met schulden) is het voor hen moeilijk om de jongere generaties hierover te leren. Hierdoor wordt het gebrek aan kennis in stand gehouden.

"Mijn ouders hebben mij nooit geleerd om redelijk verstandig met geld om te gaan. Niet eerst je eigen verantwoordelijkheden en dan maar zien wat er over is. Zo ging dat niet." **Katrien** (2e generatie)

Weinig gedeelde liefde en communicatie

Door de gewoonte om weinig met elkaar te delen en niet open te communiceren, is het lastig om van de situatie van oudere generaties te leren. Ook kan het gebrek aan communicatie ervoor zorgen dat de ouders weinig invloed op de kinderen hebben als het gaat om het stimuleren van een opleiding of werk.

"Ik kon mijn woede niet controleren, omdat we thuis niet praten, en die woede heeft me de verkeerde kant opgestuurd." **Jan** (2e generatie)

Trouw aan bepaalde normen

Families hebben vaak hun eigen normen en waarden, ook als het gaat om werk en financiën. Bijvoorbeeld over de het nut van een diploma, de rol van vrouwen in het huishouden of het belang van werk in het algemeen. Deze ideeën kunnen invloed hebben op de motivatie om te werken of het belang dat aan onderwijs wordt gehecht. (identificatie met armoede).

"Mijn kinderen blijven bij mij. Ik wil er voor ze zijn en werk ernaast lukt niet. Ik ben ook bang dat ik dan teveel mis." **Katja** (2e generatie)

Geografische binding (en ervaring stigma)

Veel van de geïnterviewde families voelen zich sterk verbonden met hun woonplaats. In combinatie met de structurele mechanismen (gebrek aan banen en openbaar vervoer), draagt deze wens om in de woonplaats te blijven bij aan het behoud van armoede. Ook de stigma's die aan een plaats en daarmee aan de families verbonden zijn, kunnen hieraan bijdragen.

"Dit is echt mijn plek, hier ben ik geboren en opgegroeid. En deze straat heeft wel een reputatie, maar dit is het huis van mijn ouders en ik wil hier niet weg. Das ook eens van de redenen van de scheiding, want zij wilde een huis kopen, maar ik ben wel gehecht hieraan en dat heb ik een beetje tegengehouden." **Jan** (2e generatie)

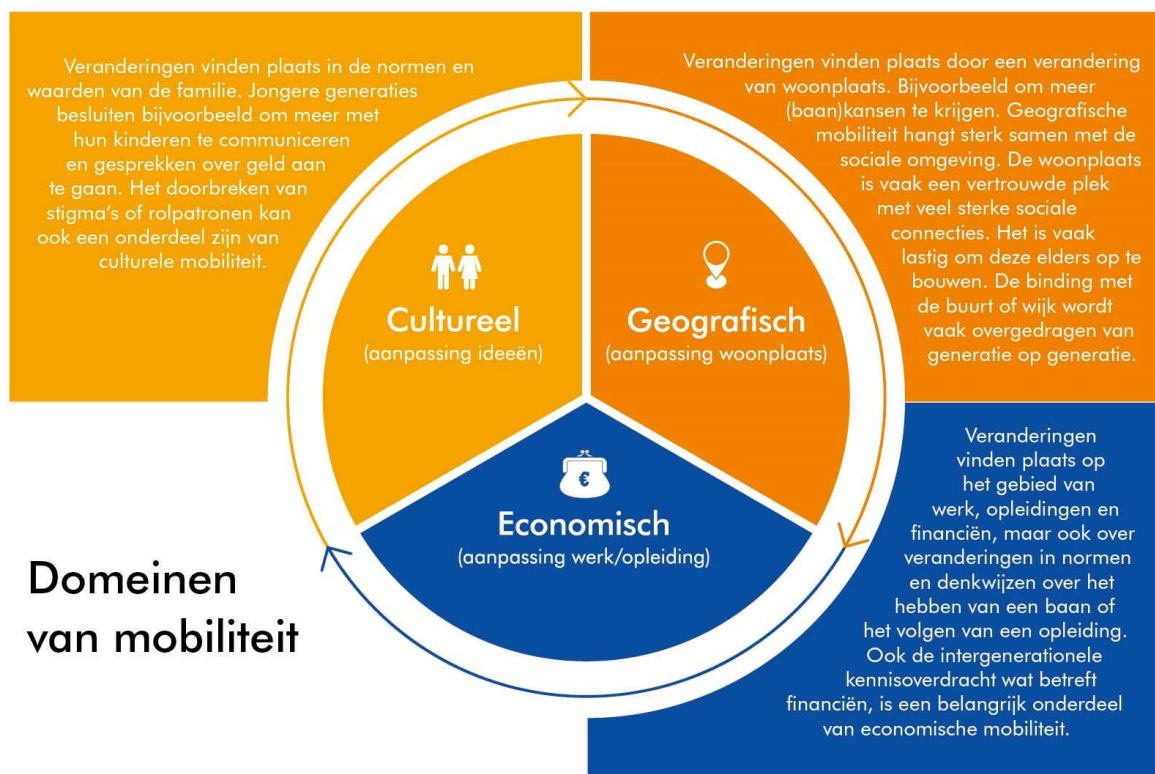

Mobiliteitsstrategieën: Welke acties ondernemen families om uit armoede te komen?

Families die in armoede leven willen graag de kansen voor hun kinderen en kleinkinderen vergroten, maar in een situatie van armoede is dat niet altijd gemakkelijk. Omdat er niet altijd genoeg geld of andere middelen zijn om te investeren in nieuwe kansen, moeten er soms moeilijke afwegingen gemaakt worden. Zo kan er bijvoorbeeld voor worden gekozen om een kind, dat niet graag en gemakkelijk leert, geen vervolgopleiding te laten doen. De kans dat het kind een diploma haalt, weegt dan namelijk niet op tegen de kosten van de opleiding. Zo worden er voortdurend keuzes gemaakt, die wel of niet bijdragen aan de sociale mobiliteit. De acties die daaruit voortkomen vormen samen de 'mobiliteitsstrategie'.

Domeinen van mobiliteit

Sociale mobiliteit wordt gedefinieerd als het idee dat mensen 'vooruitkomen', dat ze 'de ladder beklimmen'. Ze voelen zich bekwaam, betrokken en gerespecteerd en hebben een redelijke controle over hun doelen. Sociale mobiliteit kan plaatsvinden in verschillende domeinen, zoals te zien in de onderstaande figuur. Een verandering in het ene domein van mobiliteit, beïnvloedt de mobiliteit in een ander domein. Zo kan een verhuizing (geografische mobiliteit) bijvoorbeeld de baankans vergroten (economische mobiliteit).

Domeinen van mobiliteit

Mobiliteit en immobiliteit kunnen in allerlei vormen plaats vinden. In de figuur hieronder zijn voorbeelden weergegeven die uit de interviews naar voren zijn gekomen. In de online versie van de figuur vind je onder de stippen bijpassende quotes en houdingen. Bij een **actieve houding** worden er acties ondernomen om uit de huidige positie te bewegen of worden er acties ondernomen om juist in de huidige positie te blijven. Personen met een **berustende houding** zijn tevreden met de sociale positie en zijn niet op zoek naar verandering. Personen met een **vermijdende houding** ondernemen ook geen actie om te veranderen, maar zijn wel ontevreden over hun sociale positie.

Klik op de afbeelding om naar de online versie te gaan of ga naar het thema armoede op website van Sociaal Planbureau Groningen of Trendbureau Drenthe.

- Culturele mobiliteit
- Economische mobiliteit
- Geografische mobiliteit